

Cecilia Van Hollen: *Birth in the Age of AIDS. Women, Reproduction, and HIV/AIDS in India*

Standford, Standford University Press
2013, 274 s.

Sociálněvědní výzkum se v současné době stále častěji zaměřuje na mapování životních zkušeností osob nemocných HIV/AIDS neboli syndromem získaného selhání imunity. Život HIV pozitivních jedinců není jednoduchý, HIV pozitivita formuje jejich identitu a dopadá na ni a prožívání nemoci je ovlivněno jednak specifickostí kulturně-sociálního kontextu dané společnosti a zároveň závisí na schopnosti jedince pozměněnou identitu přijmout. Kvalita života s HIV je však podmíněna také tím, jak nemocného přijme jeho okolí, neboť HIV/AIDS bývá často spojováno se společensky nepřijatelným chováním, jako je užívání intravenosních drog a provozování nekonvenčních sexuálních praktik.

HIV/AIDS představuje ústřední téma knihy Cecilia Van Hollen s názvem *Birth in the Age of AIDS*. Van Hollen se zabývá především medicínskou antropologií a svůj primární zájem soustřeďuje na sociální a kulturní dimenze zdraví a medicíny v Indii, přičemž sama sobě klade za cíl nejen rozšířit empirické obzory antropologie v kontextu studií zaměřených na oblasti jižní Asie, ale zároveň poskytnout pohled na politické činitele, kteří ovlivňují globální a veřejné zdraví. Van Hollen ve svých výzkumech upíná pozornost především na indické ženy z oblasti Tamil Nadu, a to specificky na jejich reprodukční zdraví. Kniha *Birth in the Age of AIDS* je druhým autorčiným textem zaměřeným na indické ženy a prvním, kde se střetává problematika reprodukčního zdraví a HIV/AIDS.

Van Hollen knihu v úvodu představuje je s tím, že pracuje se dvěma zdánlivě neslučitelnými fenomény, a to s fenoménem narození dítěte, jedním z nejintenzivnějších okamžiků života ženy, a s fenomé-

nem pojmím se s fyzickým i psychickým strádáním, obavami a stigmatem – nemocí HIV/AIDS. Zatímco statisticky jsou jednotlivé fenomény zpracovány poměrně detailně, opomenuty dle ní zůstávají subjektivní zkušenosti HIV pozitivních matek. Van Hollen v první kapitole knihy specifikuje svůj záměr a předkládá výzkumné otázky: Jak se ženy rozhodují o tom, mít, či nemít dítě? Jak se jejich zkušenost těhotenství a porodu liší od zkušeností HIV negativních žen? Jaký má HIV pozitivita dopad na kojení? A v neposlední řadě jak HIV/AIDS ovlivňuje zkušenost mateřství? Van Hollen relevantnost otázek podkládá argumenty vycházejícími z předpokladu odlišnosti individuálních zkušeností mající základ nejen v samotné HIV pozitivitě, ale také v kontextu individuální biografie, specifickosti příbuzenských sítí, národnosti, třídy, etnicity, rasy, náboženství, sexuální orientace a rovněž věku otěhotnění. Van Hollen v knize mapuje zkušenosti HIV pozitivních žen v těhotenství, během výchovy dětí a mateřství, a to specificky HIV pozitivních žen s nízkým příjmem, nízkým vzděláním a pocházejících z nízké třídy (kasty), v současnosti, resp. na počátku 21. století žijících na jihu Indie ve státě Tamil Nadu. Van Hollen výzkumný záměr rovněž koncentruje na dopad preventivního programu s názvem „Prevention of Parent to Child Transimission“ (dále jen PPTCT), který se specializuje na prevenci přenosu viru HIV z matky na dítě. Program funguje pod záštitou organizace UNICEF a indické vlády, je zaveden ve vybraných státních nemocnicích, ve kterých proškolení konzultanti doporučují těhotným ženám testování na přítomnost anti-HIV protilátek, a to včetně pre- a post-testového poradenství, a v rámci programu je zdarma poskytována antivirová terapie těhotným HIV pozitivním ženám a jejich novorozencům.

Van Hollen ve své práci využívá teoretická východiska velkých témat současnosti, a to antropologie reprodukce a antro-

pologie HIV/AIDS jakožto součástí medicínských antropologie, nazírající nemoc jako vhléd do porozumění životu ve společnosti v kontextu její kulturní specifičnosti. HIV/AIDS je v Indii odrazem nerovností, je dominantně interpretováno optikou morálnosti a sexuálního chování; být HIV pozitivní představuje v očích majoritní indické společnosti pochybení vedoucí k intenzivně dopadajícímu stigma. Van Hollen ve výzkumu zohledňuje sociálně-kulturní specifičnost příbuzenských vztahů a strukturálních nerovností a demonstuje, jak tradiční kulturní a sociální vzorce indické společnosti ovlivňují a problematizují život především HIV pozitivních indických žen a matek. Akcent klade na teorii stigma, když tvrdí, že studovat stigma je jedním ze způsobů, jak porozumět nerovné distribuci životních šancí v rámci jedné společnosti, přičemž upozorňuje, že infekce HIV/AIDS sama o sobě redukuje životní šance bez ohledu na zahrnutí faktoru na stigma založené diskriminace. Výchozí premisa vyššího znevýhodnění žen v kontextu infekce HIV/AIDS se shoduje se závěry výzkumů jiných autorů konstatujících, že ženy v Etiopii, Tanzanii, Zambii, Vietnamu jsou stejně jako ženy v Tamil Nadu zatíženy stigmatem více než muži. Zaměření na HIV/AIDS u žen v Indii je dle Van Hollen důležité nejen vzhledem k prevalenci onemocnění, kdy Indie patří ke třetí světově nejvíce zasažené zemi, ale rovněž vzhledem k tomu, že ženy v současném globálním měřítku představují 52 % všech HIV pozitivních. Nedostatek informací, vzdělání, přístupu ke zdrojům a zdravotní péči v kombinaci s komerčním sexem a tabu v oblastech sexuální výchovy predisponují ženy být zranitelnějšími než muži.

Kniha vychází z výzkumu realizovaného v letech 2003–2008, během nichž Van Hollen vedla sedmdesát narativních rozhovorů s HIV pozitivními ženami s nízkým příjmem, pocházejícími z nízké třídy a sledovala jejich životní příběhy a zkušenosti s těhotenstvím, mateřstvím, zaměstnáním, rodinou a péčí o dítě. Ženy kontaktovala prostřednictvím sítí HIV pozitivních, státních a neziskových organizací zainteresovaných v oblastech prevence HIV/AIDS a programu PPTCT. Kniha je rozdělena do devíti kapitol. První a druhá kapitola se věnují historickému a epidemiologickému diskurzu HIV/AIDS v Indii a zavedení a průběhu programu PPTCT. Další kapitoly kopírují hlavní témata výzkumu: HIV/AIDS a těhotenství v kontextu prenatalního poradenství a testování, stigmatizace a diskriminace založené na HIV pozitivitě, partnerské a rodinné vztahy, porod, kojení a sociální síť HIV pozitivních.

Van Hollen ve třetí a čtvrté kapitole detailně popisuje situaci HIV/AIDS v Indii z perspektivy tradiční kulturní praxe uzavírání manželství, prenatalní péče a příbuzenských vazeb. Stejně jako ve většině světa je infekce HIV/AIDS v Tamil Nadu interpretována optikou „nelegálního sexu“. Sexuální vztahy praktikované mimo nebo před uzavřením manželství stojí vně tradičních sociálně-kulturních indických norem. Skutečná praxe v Indii však nekorresponduje s obecně přijímanými na tradici založenými normami a lze zde identifikovat dvojí standard v toleranci mimomanželského sexu pro muže a netoleranci jakéhokoliv druhu mimomanželského sexuálního vztahu pro ženy. Manželství autorka definuje jako „rizikové místo“ k nákaze virem HIV, a to především pro ženy. Ženy často vstupují do manželství s HIV pozitivním partnerem, aniž jsou s touto skutečností předem obeznámeny. Testování HIV pozitivitu je jim doporučováno během prenatalní péče, přičemž daný moment představuje pro většinu žen nejen první setkání s informacemi o HIV/AIDS, ale zároveň okamžik konfrontace s vlastní HIV pozitivitou. O pozitivním výsledku je následně, často bez vědomí ženy, informována rodina, a to zejména rodina manžela. Není vůbec výjimečné, když je žena z její strany obviněna z promiskuity, náka-

zy syna a je jí zamezen přístup do společného bydlení. Velmi často se mladé ženy, buď těhotné, nebo s malým dítětem, stávají vdovami, a to bez možnosti získat dědictví po zemřelém manželovi. Van Hollen prezentuje, jak je mateřství, které je centrálním aspektem ženské identity v Indii, poznamenáno dopadem nemoci HIV/AIDS, přičemž svá zjištění vhodně ilustruje pomocí výpovědí participantek.

Kniha *Birth in the Age of AIDS* autorky Cecilie Van Hollen je zdařilou a velmi čtivou historicky specifickou etnografickou studií, která demonstruje vliv globální zdravotní politiky, státních politik a lokální praxe na reprodukční život HIV pozitivních žen v Tamil Nadu ve 21. století. Problematika HIV/AIDS představuje v současnosti významné téma, které by mělo být zpracováváno nejen z medicínského hlediska, ale rovněž z pozice sociálních studií. Vždyť průběh onemocnění u jednotlivce nezávisí pouze na léčbě, ale také na jeho psychickém stavu, který může být ovlivněn reakcemi okolí, rodiny, přátel a zdravotnického personálu. Zatímco zahraniční výzkumy se na problematiku HIV/AIDS v současnosti zaměřují stále častěji, velký nedostatek lze spatřovat v tom, že v českém prostředí, přestože se mu problematika HIV/AIDS zcela nevyhýbá, podobné výzkumy téměř chybí.

Jitka Skálová

Daniel Oesch: *Occupational Change in Europe: How Technology and Education Transform the Job Structure*

Oxford, Oxford University Press 2013, 178 s.

Podle teorie SBTC (*skill-biased technological change*) se trh práce ve vyspělých zemích mění vlivem zavádění nových technologií tak, že dochází k rozvoji pracovních pozic vyžadujících vyšší kvalifikaci zaměstnanců. Díky tomu roste poptávka po absolven-

tech vysokých škol, čemuž nahrává otevřející se terciární stupeň vzdělávacích systémů. Zaměstnanci s nižším vzděláním jsou z pracovního trhu vytlačováni. Příslušné pracovní pozice buď úplně zanikají, protože je jejich práce nahrazena stroji, nebo jsou přesunuty do rozvojových zemí. Čím nižší kvalifikaci pracovní pozice vyžaduje, tím vyšší je pravděpodobnost jejího zániku. Popsané změny pracovního trhu probíhají od dob průmyslové revoluce. V souvislosti se zaváděním výpočetní techniky na přelomu osmdesátých a devadesátých let 20. století nicméně dochází k jejich poměrně prudké akceleraci.

Platnost teorie SBTC na západoevropských pracovních trzích se v knize *Occupational Change in Europe* rozhodl ověřit a částečně také zpochybnit švýcarský sociolog Daniel Oesch, docent sociálních věd na Université de Lausanne. Kromě zmíněné knihy publikoval monografii *Redrawing the Class Map. Stratification and Institutions in Britain, Germany, Sweden and Switzerland* (Basingstoke: Palgrave Macmillan 2006) a řadu vědeckých i popularizačních článků, které tematicky spojuje téma proměny zaměstnanecké struktury.

V knize *Occupational Change in Europe* se Oesch pokouší zodpovědět otázku, zda v letech 1990–2008 vznikaly na pracovním trhu spíše „dobré pozice“ pro vysoce kvalifikované zaměstnance, nebo „špatné pozice“ pro zaměstnance takřka bez kvalifikace. K teoretickému zarámování této otázky pracuje kromě teorie SBTC také s tzv. polarizační (nebo též rutinizační) hypotézou. Ta sice připouští, že došlo k silné preferenci kvalifikovaných zaměstnanců, na druhou stranu se tak ale rozhodně nestalo na úkor zaměstnanců nekvalifikovaných. Došlo totiž k mírnému vzestupu počtu pracovních pozic obsazovaných nekvalifikovanými zaměstnanci, jelikož rostoucí skupina dobře placených profesionálů vyžaduje posílení skupiny pracovníků ve službách. K testování obou hypotéz slouží autorovi sekundární analýza dat ze srovná-